

בעזרת השם יתברך

גליון # 48 - חודש אלול תשל"א

אגרון עולמי לגלות את האמת על חיוב ישוב ארץ ישראל
שהיא מצות עשה מן התורה ושקולה כנגד כל מצות התורה

בירורי הלכות מכל ספרי שאלות ותשובות

הגליונות האלו מיוסדים לשבור את כח של אלו שמוציאים דיבתם רעה על ארצינו הקדושה כמו שכתוב בספר חפץ חיים בהקדמה, וז"ל: ועוד הלא ידוע הוא שנגזר עלינו גלות מפבר מעת מעשה המרגלים, כמו שכתוב בתהלים (פרק ק"ו, כ"ו-כ"ז), "וישא ידו להם להפיל אותם וגו' בגוים ולזרותם בארצות", וכמו שפרש רשארץ ישראל שם והרמב"ן בפ' שש שלח, (במדבר י"ד א') וחטא המרגלים הלא היה עון לשון הרע, וכמו דאיתא בערכין (דף ט"ו.) אם כן אנו מוכרחין לתקן זה החטא קדם הגאולה. וכדאיתא בתנא דבי אליהו שהלשון הרע עולה עד כנגד כסא הכבוד, ובפרט כשהוא מדבר נגד ארץ ישראל.

על ידי שנלמוד על מצות ישוב ארץ ישראל נזכה שכל בני ישראל יעלו לארצינו הקדושה כמ"ש בעובדיה (פרק א פסוק יז) ובהר ציון תהיה פליטה והיה קדש וירשו בית יעקב את מורשיהם. (ובספר ישעיה פרק ס פסוק כא) ועמד כלם צדיקים לעולם וירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר. הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ה' בעתה אחישנה. ונזכה בקרוב ממש לביאת משיח צדקינו בב"א.

עוד לקטנו מדברי חז"ל בש"ס בבלי ירושלמי ומדרשים, זוהר הקדוש תיקונים וספרי הראשונים, ומספרי מוסר וספרי ח"ן מגדולי האחרונים וספרי תלמידי הבעל שם טוב זצלה"ה

עיה"ק צפת תובב"א

מצות ישיבת ארץ ישראל

על פי שאלות ותשובות באלף שנים האחרונות

מצות ישוב ארץ ישראל [ודין הכל מעלין לארץ ישראל]

הנודר לעלות לארץ ישראל

שו"ת הרא"ש כלל ח סימן יג

אל גבור אבי עד שר שלום למלך שלמה, שהשלום שלו ובחסדו עליו נטעו ושתלו בעולמו ומימי קדם בין שתי שמותיו שמו. ובינות ההויות בשתי החכמות חתמו, וימלא אותו רוח אלהים בתבונה ובדעת השלימו, ולתורה ולתעודה המציאו והקימו, ומכל שבטי ישראל בחרו והרימו, לדרוש טוב. הטוב לישראל מאב ואם, המניקם דבש מסלע ושמן מחלמיש צור יבריאם, בסך ידם ועל זרועו ינהלם וכנשר ידאם, יפרוש כנפיו יקחם על אברתו ישאם. על פיו יחנו וע"פ יסעו וינטלם וינשאם, אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם, כתועפות ראם רכב

ישראל ופרשיו אשר יוציאם ואשר יביאם. המלבישם שני עם עדנים ובהדרו יפארם וינאם, ובעת ידברו מפיו דעת ותבונה נאמו נואם, נותן להם את אכלם בעתו לא ירעיבם ולא יצמיאם, ומאשר שמנה לחמו ועל מעדניו לפגרים מתים ישלח דברו וירפאם. אנא רפא נא לי ושלח ארוכה למכתי ומחלי, ונחני בדרך אמת נהגני עלמות, והשיבה נפשי בטרם אמות. כי עני אני וגוע מנער בעדי ילך, כי קצף על קולי וחבל את מעשה ידי, אמרי האזינה ה' בינה הגיגי, ודברתי הט אזנך לי ושמע אמרתי. ואם ארחיב מכתב ולשון אאריך, אל נא יהי דברי עליך למשא כי לפי הענין הכל צריך. ועוד, כי מרוב שיחי וכעסי אדבר, כי באו בנים למשבר. ומעתה אשפוך לפניך שיחי ולפניך אגיד צרתי, ואת כל המוצאות אותי. כבר ידעת והוגד לך ושמעת, את אשר נשבענו שנינו, ה"ה רבי חזקיה ואני, הבא על החתום, ונדרנו לאביר יעקב לעלות לארץ ישראל, כאשר תראה בטופס השבועה הכתובה בספר הזה. וקבענו זמן המהלך לסוף שתי שנים מיום השבועה. וכשהגיע הזמן ההוא, מכרנו כל חפצנו וכל כלי בתינו, וקנינו תחתיהם כלי גולה וצידה לדרך והיינו מזומנים ללכת. וכשרצינו לשכור הספינה מקורטובה לאישביליא, באה השמועה לנו שהאניות ממלכות פורטוקאל הולכים בים לשלול שלל ולבוז בז לכל יהודי וישמעאל שימצאו בים, במאמר האפיפיור. ועם כל זה לא סמכנו על השמועה, והלכנו שנינו לאישביליא, לדעת זאת, ואם יש דרך ישר לפנינו ללכת בה. והנחנו נשינו ובתינו ובנותינו וכל אשר לנו בקדרואה. וכשהגענו לאישביליא, לא מצאנו ספינה ללכת בה למאלוגראה ולא לברגילונה ולא לשום צד שהולכים ממנו לצד ארץ ישראל. ובראותינו כי אזלת יד המלך בעת ההיא, אמר לי ר' חזקיה: חזור לקורדואה ואני אשאר באישביליא, ואהי*ה לך מעיר לעזור ולדרוש ולחקור על הדבר הזה. והביא ביתו וספריו וקבע דירתו באישביליא. ומהיום ההוא ועד עתה, הייתי מצער אותו להשתדל למהר לשלחנו מן הארץ ולבטל הגזרה שנגזרה עלי, על ענין איחור הנדר הזה. כי מיום שנדרתי ועד עתה לא שלתי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רוגז בפרוע פרעות. ובאו עלי כמה הרפתקי, ומצאוני צרות רבות ורעות ותלאות וקורות ומוצאות, ושתייתי

ומציתי ד' כוסות של פורענות מלאות ממי המרים, על מצות ומרורים, בנהי בכי תמרורים. ובעונותי שרבו, באלו הארבעה שנים שעברו מיום שקבלתי את הנדר, קברתי ארבעה צאצאים, מקצתם מגודלים בנעוריהם, או ואבוי לאבותיהם. ואוי לאב שככה באת לידו, ואוי עליו שככה ראה בחמודיו. ומדי שנה שהייתי מקבר והולך, הייתי מתאונן ומתלונן על ר' חזקיה, לאמר: בעבור זה עשה לי השם, ונלכד בפח מוקשי, פרי בטני חטאת נפשי, במתים חפשי. ובראותו כי אפר כלחם אכלתי, ושקוי בבכי מסכתי, והרביתי מספד כתנים ואבל כבנות יענה, והשביעני ממרורים והרוני לענה, המו מעיו לי, ועגמה נפשו עלי. ושלח לי כתב קודם הפורים הזה שעבר, שאלך אליו, שהוא מזומן שנלך לשלם נדרנו. ואני שלחתי לו שיכין צידה לדרכנו ונשים לדרך פעמינו, כי בעזרת האל אלך אליו אחר הפורים, ובני ביתי. ונתאמץ הקשר שבין קורדואה לאישביליא, וחדלו ארחות ומסילות, והולכי נתיבות ילכו ארחות עקלקלות, בקשת ומגן וצינה, וכל הדרך בחזקת סכנה, ועם כל זה רציתי לסכן עצמי. וכל אשר עמי לא הניחוני, אוהבי ורעי עכבוני בעל כרחי, לא נתנני השב רוחי. ור' חזקיה, בהבטחתו על הכתב ששלחתי לו, שכר ספינה והכניס בה כל אשר לו, על סמך שהי*ה סבור שהייתי הולך אליו בזמן ההוא, כאשר יעדתי לו המועד. ובראותו כי לא הלכתי ואחרתי מן המועד, נחפז ללכת, ומהר ויברח הוא וכל אשר לו, ויקם ויעבר את הנהר, ומאתי עזב חסדו, ויותר יעקב לבדו. וגדול העצה חשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, כי בחבורתינו בחר בחור, והפר מחשבות ערומים והשיב חכמים אחור. ולא אסתייעא מילתא, וחזר לאישביליא, ושלח לי כתב, נגוע לידך עם כתבי זה. והמובן בדבריו, שאין בדעתו ללכת עכשיו עד שישלם את נדרו הראשון, שנדר קודם שנדרנו אנחנו. כי כן אמר לי הוא, זה ימים אחר שנדרנו, וכי הוא נדר נדר, קודם שנדרנו, לקבוע בתורה זמן ידוע, ועד שישלם נדרו הראשון לא יתירו ללכת, שכך הורו לו מן השמים זה פעמים. והשם ראה בעניי ורחם עלי, שנשאר לי בן יחיד מכמה בנים, לבל יספה בעוני. ועיין בנוסח השבועה וגם בכתבו, ואבי ראה גם ראה, בעין השכל על דרך החקירה, אם יש דרך להוציאני

מימי עברה ותחטאני באזוב. ומי חטאתך עלי הזה, והסר מעלי רק את המות הזה, והודיעני נא אם אני מחוייב להמתין לו עד שישלם נדרו; מאחר שאני לוקה ונענש על איחור זה הנדר כאשר הוחזק. או אם אוכל לצאת מקרדואה ללכת למלוגרה, לאחת מאיי הים, להמתין לו שם כאשר רצה הוא לעשות. ואולי יראה השם בעניי ויגדור הפרצה הזאת מעלי, לבל יכרת זרעי. ואם יראה בעין שכלך הזך, לשלוח להחכם השלם רבי חזקיה כתב, להודות לה' על הנס שנעשה לו, ומתוך כך תלחוש בפי חכמתך מעט קט מפרשת נדרים, ושבח ותהלה לה' ובית זבולו, אולי יפותה ונוכלה לו. ויקץ מתנומת הפחד והאימה שנכנסה בלב, ולא תמעד אשוריו כי תורת אלהיו בקרבו, ויתעורר לקיים את נדריו שנדר עמי. כי הנדר שנדר הוא, לקבוע בתורה, ולא קבע לו זמן ולא מקום, אלא באיזה זמן ובאיזה מקום שיזדמן לו הכנה והזמנה יקיים את נדרו אז שם. ולא ידחה את נדרו מפני גזרתנו ושבועתו; כי אפשר שזכות הארץ הטהורה והנבחרת יסייע אותנו, ויזדמן לנו שם מקום ופרנסה, ויתקיימו השני נדרים בארצות החיים, ומה' ומישראל נהיה נקיים. ואנא תיקר נא נפשי ונפש בני בעיניך, והורני הדרך הטובה והישרה, וחנוני וענני והעלני מן הסערה, וישגבך שם אלהי יעקב ויענך השם ביום צרה, ותחת כנפיו תחסה ויפרוס סוכת שלומו עליך במאור תורה.

והא לך נוסח השבועה: לכבוד אלהי ישראל הבוחר בירושלים, מכון לשבתו עולמים, ולכבוד תורתו התמימה היוצאה מציון, כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד עולם. קבלנו עלינו מצות, אנחנו החתומים למטה, ונדרנו נדר לאביר יעקב לעלות ישראל בארצות החיים ולדור בירושלים, או בסמוך לה כפי מה שנסכים, לעשות רצון האל ולעבדו בלבב שלם. ששם קיום המצות וקבלת מלכות שמים והעבודה רצויה, כי שם בית אלהינו ושער השמים. ונשבענו שנינו איש לרעהו שבועה בספר תורה חסן יד, על דעת המקום ועל דעת רבים, שנהיה חברים, שמיום שנצא מן הארץ הזאת עד שבעה שנים לא נפרד איש מחבורת רעהו עד זה הזמן. ואם יהיה רצון הבורא, שימציא לנו שום ריוח, לנו

ולאנשי בתינו, נהיה שנינו קובעים עתים לתורה. ואם חס ושלום יגרום החטא ולא תזדמן הפרנסה לשנינו, יהיה האחד קובע עתים ללמוד לזמן ידוע, וחברו ישתדל במילי עלמא, הן במלאכה הן בסחורה הן בחזרה, כדי לפרנס הקובע עצמו ללמוד תורה ולאנשי ביתם, וכשיזדמן לו יקבע עתים לתורה גם הוא. ולאחר הזמן הידוע, אם ירצה המשתדל לקבוע עצמו ללמוד תורה, יהיה חברו משתדל כדי לפרנס את נשיהם ואת אנשי ביתם, כאשר עשה הראשון, וכן פנים אחר פנים. וכל ריוח שיזמין הבורא, יהיה בין שנינו, לפרנס עצמינו ואנשי בתינו; וכל אחד לפי צורך הראוי לו ולאנשי ביתו הנמצאים היום ולנולדים לו מהיום והלאה, ולא לנלוים אליו. ואם חס ושלום לא יספיק השתדלות האחד לפרנס שני הבתים, נשתדל שנינו במילי עלמא, להחיות את נפשותינו ונפשות בתינו, וכל מה שנרויח יהיה משותף בין שנינו, אחד המרבה ואחד הממעיט. ולא יאמר האחד: אני מרויח יותר, אתפרנס בריוח, אלא שנינו נהיה שוים בכל מה שנרויח. ומשעה שנרחק בדרך לצאת מקורדאה, נהיה בשיתוף ובחבורה בכל ריוח שיזמין לנו הבורא, מאי זה צד שימצא לנו הריוח, בין במלאכה בין בדבר אחר. ואם חס ושלום יארע דבר לאחד ממנו ולא יוכל לעלות לארץ ישראל, יהיה חברו פטור מן הנדר ומן השבועה עד שיוכל חברו לקיימה; שעל מנת כן קבלנו את הנדר והשבועה. שכל זמן שנהיה שנינו בחבורה אחת, יהיה הנדר נדר והשבועה שבועה, ואם לאו, אין הנדר נדר ואין השבועה שבועה. וכל אלו התנאים, בין בחוצה לארץ בין בארץ. ובכלל השבועה והנדר, קבלנו עלינו שלא לעשות התרה להתרה עד סוף כל ההתרות. ושלא נדבר לשום אדם לעכב אותנו, בין בדיבור בין בכתב בין ברמיזה בין לשנינו בין לאחד ממנו, ושלא נקבל פיוס משום אדם כדי שנתעכב מזה המהלך. ואפילו שיכריח אותנו המלך, נשתדל בכל יכלתנו ללכת אל ארץ החיים. ואם ח"ו יארע שום אונס לשעה שנרצה ללכת, ויעכב אותנו מלכת, בין באנס אדם בין אנס חולי, או שלא נמצא ספינה, או שיהיה שעת חירום, או אם יהיה רעב בארץ, או אם [לא] תשיג יד כל אחד ממנו לאלפים זהובים, נמתין עד שיעבור האונס ההוא ונלך. שאין הנדר והשבועה מתבטלין אם לא יתקיים

המהלך בזמן שקבענו; שכל ימי חיינו אנו מחוייבים בזה הנדר ובזה השבועה, ובלבד שנהיה שנינו ביחד ובהסכמה אחת. וכשנהיה בירושלים, בע"ה = בעזרת השם, נקדיש מן הממון שימצא בידינו שם, כסף או זהב, החומש, לעשות בו דבר לכבוד הש"י ולכבוד תורתו כפי מה שיראה לנו. ואם ח"ו נצטרך לפרנסה, אנו או זרענו, נתפרנס ממנו כל אחד לפי חלקו המגיע לו; על מנת כן אנו נודרים להקדישו. וכן קבלנו עלינו לדור בירושלים שנה אחת הראשונה בלי אונס; ואם נסכים יותר, לא יהיה פחות. והזמן שקבענו בו ללכת, הוא מהיום ועד שתי שנים ליותר; ואם נסכים ללכת קודם, הרי מוטב. והנדר שנדרנו היה במרחשון שנת ע"ח לפרט. עד כאן לשון השבועה.

ומעתה, קרא נא כתב ה"ה = החכם השלם = רבי חזקיה, ומתוך שניהם יתברר לך ענינו, ותוציא לאור עינינו. וכדי שתהיה השאלה סדורה לפניך, אסדר אותה בדרך קצרה. המבוקש ממך, להודיעני אם אני רשאי ללכת עם אנשי ביתי לבדנו, זולתי החכם השלם רבי חזקיה, כיון שאני לוקה ונענש על איחור זה הנדר, כאשר הוחזקתי בעונותי על שלשים ועל רבעים. ועוד, כי מוטעה הייתי בנדר זה; שאם הייתי יודע שהיה עליו נדר להתעכב בכאן ללמוד, לא הייתי נודר עמו. ואם לא תרשני ללכת לבדי, הודיעני אם אני יכול לצאת מקרטובה וללכת למאיורקא, או למקום אחר, כדי להחזיק בדרך, אולי תתבטל הגזרה, ואמתין לו ימים מספר, כאשר רצה הוא לעשות, ואח"כ אלך. ואף אם גם זאת לא תרשני, דבר נא באזני ה"ר חזקיהו ושדלהו בדברים, שנלך ביחד, ותקצוב לו זמן המהלך מתי יהיה. ובזה תגדור פרצה גדולה שנפרצה על ידינו; כי יש מהמון העם שמזלזלים בשבועות ומועלים בנדרים ואומרים: הלא אלו לומדים, שתורתם אומנותם, לא קיימו שבועתם, ונודרים ואינם מקיימין, כל שכן שאר העם. וכל העם מרננים אחרינו ואומרים: התיירו פרושים את הדבר. ואנא רבנא, אל יתחלל שם שמים על ידינו; מוטב שנסכן עצמנו אנו ואלף כיוצא בנו, ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא. ומצד חיוב התורה שלמדתני, ואתה אב לכלנו, יש לך להטפל בנו ולהשתדל ולתקן הדבר הזה ולהסיר

מכשול מדרך העם. ושלוש תורתך יגדל עד, כחפצך וחפץ עבד הנרצה לעבודתך, המשתחוה לצל תמונתך, המיחל לטעם תשובתך, המצפה יושר אמרתך. יעקב ברבי חננאל יש"י = יבוא שלום ינוחו = עמה"ן = על משכבותם הולך נכוח = (ר"ת: יבא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכוח). תשובה: צר לי מאד על צערך, המקום ירחם עליך ויאמר די לצרותיך. הנה עשיתי מצותיך, ודקדקתי בנדר ושבועה קיימתם ביניכם. הנדר היה, שנדרת ללכת לארץ ישראל בתוך שתי שנים, והשבועה היתה על חברת ז' שנים. ומה שכתבת שהיית מוטעה בנדר הזה, שאם היית יודע שהיה עליו נדר להתעכב בכאן ללמוד, לא היית נודר לילך עמו; איני רואה בכאן טעות. כי נדר גמור נדר, לעלות לארץ ישראל בתוך שנתיים; ואם הי' עליו נדר להתעכב בכאן יותר משנתיים וללמוד, היאך נדר נדר האחרון לבטל את הראשון? ונדר האחרון לא היה נדר; וכיון שנדרו לא היה נדר, גם שלך לא היה נדר. כי לא נדרת אלא להיות בחברה אחת; וכיון שנדרו אינו נדר, ואינו מחוייב ללכת, נתפרדה חבילה ואין כאן נדר. ואם לא היה עליו נדר להתעכב בכאן יותר משנתיים וללמוד, הרי נדר שניכם נדר, ומחוייבים אתם ללכת כדי לקיים נדר שלכם. ואם ח"ו לא היה אחד מכם רוצה לשלם את נדרו, העובר יעבור והשני פטור מלילך, כי אין עליו נדר; כי לא נדר אחד מכם כי אם על דעת החברה. הילכך, ממה נפשך: אם ישאר ה"ה = החכם השלם = רבי חזקיה, או כדין או שלא כדין, אין עליך נדר; ואם אתה רוצה לילך בלא נדר, הרשות בידך. אבל נדר אין עליך אם ישאר הר' חזקיה; לפי אשר דקדקתי בנוסח הנדר והשבועה שביניכם. ואם תרצה ללכת, אינך צריך להליכת ה"ה = החכם השלם = רבי חזקיה ש"צ, כי נתפרדה החברה, ובטל הנדר שלך, כיון שהוא [אינו] הולך. ונצטערתי מאד על שלא הודעתני ענין הקהל, כי לבי דואג מאד עליהם לידע ניהוגם ושלותם. ואתה וכל אשר לך שלום, כנפש דורש שלומך וטובתך, אשר בן ה"ר יחיאל זצ"ל.